

Тақриз

ба рисолаи Раҳмонзода Фаромузи Абдучаббор дар мавзӯи «Радикализи
сиёсӣ ва хусусиятҳои он дар шароити ба даст овардани истиқлолияти
давлатӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)
диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзадӣ илмҳои сиёсӣ
аз рӯйи ихтисоси 5.6.2 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ
(илмҳои сиёсӣ)

Солҳои 1992 – 1993 барои кишвари нав соҳибистиклолшудаи Тоҷикистон давраи басо марҳиласоз буд. Маҳз дар ҳамин солҳои вазнину ғурӯзод аввалин ҳафтаҳои баъди ба даст овардани сулҳ, ваҳдат ва рушди Тоҷикистон гузашта шуданд. Пеш аз ҳама, моҳҳои ноябр – декабри соли 1992 баргузорида шудани Иҷлосияи XVI Шӯрои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба оғози раванди сулҳи тоҷикон заминаи бозғамӣ гузашта, ҳукумати қонунии мамлакатро барқарор намуд, боварии халқро ба ояндаи дурахшон қавӣ гардонид. Падидаи дигаре, ки соли 1993 ба вуқӯ пайваست, оғози талошҳои ҷиддии Ҳукумати навтаъсиси Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои муаззами миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон барои ғуфтушунид ба муҳолифини тоҷик мебошад. Натиҷаи чунин талошҳо моҳи апрели соли 1994 оғоз ёфтани музокироти тоҷикон ҷиҳати имзо шудани шартномаи сулҳ ва ризоияти миллӣ мебошад. Дар натиҷа Ҳукумати Тоҷикистон ба арсаи сулҳ аввалин қадамҳои устувор гузашт, ки ин ибтидор 27-уми июни соли 1997 бо имзои Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон хотима ёфт.

Расидан ба истиқлолият воқеан ҳам ба талошҳои маънавии тоҷикон мазмунӣ тозаи созанда бахшид. Новобаста ба идома ёфтани ҷанги шаҳрвандӣ, бӯҳрони сиёсӣ ва иқтисодиву иҷтимоӣ, касоди маънавӣ дар ҷомеа мардуми шарифи тоҷик, ҳосатан, қисмати маънавиятпарвари он ҷароғи илму маърифатро ғурузон дошта, бар зидди тундравӣ ва таассубу ҳурофот неруи солими ҷомеа устуворона муқобилият нишон дод ва то имрӯз дар масири муқобилият ба тундравӣ ва ҷаҳолату ҳурофот торафт ин неру қавитару равшан ва бидуни созиш муқовимати устувор дорад.

Рисолаи Раҳмонзода Фаромузи Абдучаббор маҳз ба ҳамин мавзӯи муҳим ва муҳими ҷаҳони имрӯз, яъне тундравии сиёсӣ, маҳаббӣ ва динӣ, ки боиси таҳрибкориҳои зиёде дар ҷаҳон гардида, дар бун ва бунёди устуворӣ ва амнияти низоми сиёсии ҷаҳони муосир зарба мезанад, таъсири ҷиддӣ ворид месозад, боиси ҳалал пазируфтани ин ё он низоми сиёсӣ гардида, ба пешрафти устувори иҷтимоию иқтисодии ҷомеа ҳалал

ҷиддӣ ворид месозад, бахшида шудааст. Тавре аз мавзӯи рисола «Радикализми сиёсӣ ва хусусиятҳои он дар шароити ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон) бармеояд, таҳқиқот пиромунӣ ин падидаи хатарзои ҷаҳони муосир на аз назарияҳо, балки аз ҷанбаи воқеияти начандон дури таърихи соҳибистиклолии кишвари Тоҷикистон ва таъсири пайомадҳои нагини ногувори он дар ҷодаи амнияти кишвар, нақш ва баҳои таърихан асоснокӣ воқеӣ ба ин гуна равишҳои харобиовар ва хатарзо аз диди консепсияи илмӣ сиёсатшиносӣ муосир рӯи кор омада, худ аз ҷанбаи кавии воқеияти илмӣ мавзӯи баррасишаванда далолат медиҳад.

Муаллифи рисола омӯзишу тадқиқи омилҳо, ангеҷаҳо, назарияҳо, хусусияту қонунмандиҳои зухури ин унсур ба ҷомеаи имрӯз ва амнияти он таҳдидунондаро дар маърази таҳқиқи илмӣ қарор дода, консепсияи муташаккилии онро ошкор ва хасосисӣ ин гуна раванду равишҳои номатлубро аз лиҳози қонунияти ташаккули сиёсӣ баррасӣ менамояд. Мухтавои матолиби баррасишаванда дар рисола ҳудуди баҳси муқаддамотӣ, се боби густурда, шаш зербоб, шомили қисмати хулоса бо зикри адабиёту сарчашмаҳои таҳқиқ матраҳ гардидааст.

Дар қисмати муқаддима масоили мубрамияти мавзӯи таҳқиқ, дараҷаи таҳқиқоти мавзӯ, дар қисмати тавсифи умумии таҳқиқот тибқи меъёр мақсади таҳқиқот, вазифаи он, объекти таҳқиқ, предмет ва фарзияи таҳқиқот, заминаҳои пажӯҳиш, асосҳои назариявӣ методологӣ, навгониҳои илмӣ таҳқиқот, нуктаҳои асосӣ ба дифоъ пешниҳодшаванда, аҳаммияти назариву амалии таҳқиқот, дараҷаи зарурати баррасии мавзӯи мазкур ва ғайра асоснок шудаанд. Диссертант дар ҷараёни пажӯҳишоти илмӣ муайян намудааст, ки бо вучуди иттилооти фаровону баррасиҳои густурда дар бахшҳои улумӣ сиёсӣ, иҷтимоӣ, таърихӣ ва ғайра масъалаи мавриди назар дар мисоли зухури ин гуна равандҳо дар кишвари соҳибистиклоли Тоҷикистон ба андозаи бояду шояд таҳқиқ нашуда, ба омилҳо, равандҳо, заминаҳо ва консепсияи зухури ин падидаи номатлуби ҷомеаи муосир баҳои илман асоснокӣ сиёсӣ дода нашудааст. Дар ин замина дар қисмати муқаддима манобеи кор ба шаш гурӯҳ ҷудо шуда, ба ҳар гурӯҳи манбаъҳо тавзеҳоти дахлдор ва баҳои илмӣ дода мешавад. Дар ин бахш дуруст зикр ҳам мешавад, ки «дар Тоҷикистон зохиршавии ин падида дар фаъолияти ҳизбу ҳаракатҳои террористӣ экстремистӣ ба муноқиша мерасад, ки онҳо зери шиори ҳимояи арзишҳои исломӣ барои расидан ба мақсадҳои сиёсӣ худ мубориза мебаранд. Дар баробари чунин ҳизбу ҳаракатҳои тундгароие, ки аз ҷониби шаҳрвандони Тоҷикистон таъқиқ шудаанд, инчунин ташкилотҳои террористӣ экстремистӣ минтақавӣ

ба суботи сиёсии ҷомеа таҳдид менамоянд. Бинобар ин, айни замон барои Тоҷикистон «ТЭТ ҲНИ», «Гуруҳи 24», «Паймони миллии Тоҷикистон», «Ҳаракати исломии Ёзбекистон», «Ҳизбут-ут-таҳрир», «Ал-қоида», «Ихвон-ул-муслимин», «Ҷамоати ансоруллоҳ», ҷараёни салафия, «Давлати исломӣ», ҳаракати «Толибон» хатари бештар эҷод намуда истодаанд» (диссертатсия саҳ.18).

Дар боби 1 «Радикализи сиёсӣ: таҳлили назариявӣю методологӣ» масоили марбут ба ҷанбаҳои назариявӣю методологӣю таҳқиқи радикализи сиёсӣ дар зербоби 1.1. мавриди таҳлилу баррасии густурда қарор гирифтааст. Дар ин раванд андешаи диссертант дар хусуси «дар замони ҳозира радикализи сиёсӣ яке аз масъалаҳои мураккаб, номуайян ва душворфаҳм ба назар расида бо назардошти омилҳои зухури он муайян намудани моҳияти радикализи сиёсӣ, нишон додани алоқамандии он бо падидаҳои дигари хушунатомез, баррасӣ кардани мавқеи он дар равандҳои сиёсии ҷомеа масъалаи муҳим ва саривақтӣ мебошад» қобили дастгирӣ аст. Воқеан дар ин қисмати таҳқиқот ҷанбаҳои назариявӣю методологӣю омӯзиши радикализм, моҳият ва хусусиятҳои он нишон дода шуда, алоқамандии ин зухурот бо падидаҳои дигари ҳаёти сиёсӣю ҷамъиятӣ бар мабноси андешаҳои олимону коршиносони соҳа ва маълумоти манобеи илмӣ муайян ва баҳогузорӣ шудаанд. Андешаи унвонҷӯ дар хусуси он, ки «қисми зиёди файласуфон, муаррихон, ҷомеашиносон, сиёсатшиносон, фарҳангшиносон, равоншиносон ва ҳуқуқшиносон дар таҳқиқоти худ то ин ё он дараҷа ба масъалаи радикализи сиёсӣ таваҷҷуҳ зоҳир намудаанд. Ҳар яки онҳо паҳлуҳои алоҳидаи падидаи мазкурро таҳқиқ намуда, барои таҳлилу баррасии он усулҳои худро пешниҳод кардаанд ва инчунин ҳулосаҳои худро нисбат ба ин падидаи мураккаб баён доштаанд. Номушаххасӣ ва мураккабии падидаи радикализм, ғуноғунпахлу будани он ба олимону муҳаққиқон имкон надиҳааст, ки нисбат ба ин масъала таҳлили яқсон анҷом диҳанд» (диссертатсия саҳ. 30) - аз равиши дурусти таҳлилҳои илмӣю муаллифи рисола дарак медиҳад. Дар хусуси навъҳо ва шаклҳои зоҳиршавии радикализм дар ҷомеаи башарӣ зербоби 2-и боби мазкур баҳс намуда, вобаста ба мавқеи нерӯҳои сиёсӣ ва барномаҳои сиёсӣю амалии онҳо радикализи ҷаи ва рост, вобаста ба мақсади нерӯҳои иҷтимоӣю сиёсӣ радикализи динӣ, миллий, демократӣ, сотсиалистӣ, зиддисотсиалистӣ, вобаста ба усулҳои дар амал татбиқ намудани мақсадҳо радикализи реформистӣ ва радикализи экстремистӣ бо назардошти омилҳои иҷтимоӣ, таърихӣ, хронологӣ ва ғайра мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Ҳамзамон дар ин қисмати рисола бархе аз равишҳои тундравии марҳилаи пасопуравӣ инз

баҳогузори шудаанд. Тавре дуруст қайд мешавад: «Ҳашт навъи инкилоб ҳамчун падидаҳои иҷтимоӣ сиёсӣ ба вуҷуд омадаанд ва мутапосибан ҳашт навъи радикализми сиёсиро аз ҳам фарқ намудан мумкин аст» (диссертатсия саҳ. 54). Дар ин қисмат зикри мавқеи устувори Тоҷикистон дар муқовимат ба падидаи хатарзои терроризму ифротгароӣ бо истинод аз суҳанронҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон гузариши суфтаи таҳлилӣ ва илмиро ба масъалаи асосии таҳқиқ нишон медиҳад.

Боби II «Зухури ҳизбу ҳаракатҳои радикалӣ ва таъсири онҳо ба ҳаёти сиёсии ҷомеа» номгузори шуда, зербоби 2.1 ба масъалаи «Радикализм ҳамчун воситаи муборизаи сиёсӣ» ихтисос ёфтааст. Дар ин қисмати рисола муаллиф нахуст ба ҷанбаи таърихӣ зухури ин раванд таваҷҷуҳ намуда, марҳилаҳо, давраҳо ва манотиқи умдаи зухури онро ба риштаи таҳқиқ мекашад, ки дурустии равиши илмӣ корро нишон медиҳад. Дар ин масир андешаҳо бар мабноси иттилооти илмӣ ва соҳавӣ фароҳам омада, фикрҳо дар хусуси зухури аввалин падидаҳои равшани ин раванд то ба пайдоиши шаклу намудҳои дигари он аз қабилӣ кибертерроризм бо далоили муҳкаму дахлдор тақвият ёфтаанд.

Воқеан, имрӯз инсоният дар марҳалаи пуртазод ва босуръати ҷаҳонишавӣ ва масири кашфиётҳои азими илмӣ ва техникаӣ қарор дорад, ки ин равандҳои дигаргуншавӣ таҳаввулот ба мафкура ва ҷаҳонбинии ҷомеа бетаъсир намонанд. Таъсири радикализм ба раванди сиёсии ҷомеа дар робита ба мавзӯи таҳқиқ дар зербоби 2.2 мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Дар ин асно ба масъалаи стратегия ва тактикаи фаъолияти гурӯҳҳои тундрав таваҷҷуҳ шуда, масоили мавриди назар бо зикри таҳаввулот ва тазоҳуроти таърихӣ он арзёбӣ ва бо мисолҳои мушаххас таҳқиқ мешавад, ки қобили қабул мебошад. Дар ин маврид ҷиҳати кам сохтани хатари тундгароӣ ва дигар намудҳои зухуроти он, ба вуҷуд овардани муқовимати қавӣ алайҳи он бар асоси сарчашмаҳо ва таҳлили иттилооти мавҷуда тавсияҳои дахлдор низ рӯи кор омадаанд.

Боби III-и рисола «Таъсири радикализми сиёсӣ ба раванди сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон» шомили зербоби «Радикализми динӣ сиёсӣ ва заминаҳои пайдоиши он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Радикализми динӣ сиёсии минтақавӣ: мақсадҳои фаъолият ва таҳдиду хатарҳои он ба Тоҷикистон» аз боби умдаи таҳқиқ ба ҳисоб меравад. Дар ин маврид ҳамчунин бо назардошти масъалаҳои умдаи зухуроти ин падида, аз ҷумла радикализми динӣ дар марҳилаи истиқлолияти давлатӣ дар

Ҷумҳурии Тоҷикистон муфассал ва мустанад иброи назар шуда, заминаҳои воқеӣ ва таърихӣ он бо назардошти омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, идеологӣ ва ғайра баррасӣ ва таҳқиқ шудаанд. Таъминии фикри назари таҳлилӣ бо далелҳои воқеӣ ва оморӣ ҷанбаи илмӣ ин бахши рисолаҳо тақвияти бештар бахшидаанд. Таҳлили омилҳои беруна ва дохилии паҳн гардидани ғояҳои тундгароии исломӣ дар ҷомеаи муосирӣ кишвар ғояи муҳимми ин бахши рисолаҳо таъкил дода, андешаҳо дар мавриди воқуиҳои моҳиятан таҳрибкории ин падида бо назардошти зухури таҳдиду хатарҳо дар минтақаи Осиёи Миёна ва Осиёи Марказӣ бо далелҳо собит шудаанд. Дуруст зикр шудааст, ки «воқеаву ҳодисаҳои охири асри XX ва ибтидои асри XXI аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки таҳдиди терроризм ва радикализм дар кишварҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла дар Тоҷикистон хеле зиёд хатарзо мебошад» (диссертатсия саҳ. 142). Дар диссертатсия дар асоси далелу санадҳои воқеӣ, воқеоту ҳодисоти солҳои аввали соҳибистиклолии кишвар руҳдода ва пайомадҳои минбаъдаи фаъолияти равия ва ҳизбҳои террористӣ ва экстремистӣ дар Тоҷикистон мавриди таҳлил қарор додани ғаразҳои таҳрибкории тундгароии равияҳои динӣ ва исломӣ аз арзиши ҳуби илмӣ бархурдоранд. Амалисозии тадбирҳои муассир дар самти мубориза бо экстремизму терроризм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бахши умдаи моҳиятан илмӣ рисолаҳо таъкил дода, диссертант дар ин замина тамоми қорҳо ва ҷораҳои андешидаи Ҳукумати мамлакатро мавриди таҳлил қарор додааст. Нишон дода шудани моҳият, заминаҳои таҳия ва қабули санадҳои меъёрии дахлдор ба масъалаи муқовимат ба ин зухуроти номатлуби ҷомеаи кишвар, аз ҷумла қабули қонунҳо, Барнома ва Стратегияҳои давлатӣ аз арзиши ҳуби таҳлилии илмӣ рисола дарақ медиҳанд.

Воқеан, имрӯз ҷомеаи ҷаҳониро мебояд баҳри муборизаи беамон бо ин падидаи хатарзои ҷаҳони муосир, яъне хатари торафт бештар паҳншавии терроризму экстремизм дар гӯшаву қанори мухталифи дунё ҳарчи бештар муттаҳиду сарҷамъ гардад. Зеро терроризм ва ифротгароӣ миллат, мазҳаб, забон ва ё фарҳанги алоҳида надорад. Зикри ин нукта, ки «дар тули ду даҳсолаи охир бо ташаббуси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти мубориза бо радикализми динӣ сиёсӣ қорҳои назаррас анҷом дода шудаанд. Бо шарофати ҷунии ташаббусҳои Тоҷикистон дар байни кишварҳои олам яке аз давлатҳои пешсаф дар самти мубориза бо терроризм ва экстремизм доништа мешавад» (диссертатсия саҳ. 157), аз натиҷаҳои дурусти таҳқиқ ба ҳисоб меравад.

Муҳимтарин бардоштҳои диссертант аз таҳқиқ дар қисмати хулоса шомилӣ нуктаҳои муҳимми меҳварӣ ҷамъбаст гардидаанд.

Хулоса, аз баррасии матолиби рисолаи унвонҷӯ Раҳмонзода Фаромузи Абдучаббор дар мавзӯи «Радикализи сиёсӣ ва хусусиятҳои он дар шароити ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон) метавон натиҷа гирифт, ки рисола дар мавзӯи муҳим ва муҳаббатҳои ҷаҳони муосир, қобили таваҷҷуҳ ва бар мабнои манобеи муътамади илмӣ соҳавӣ иншо гардида, илми сиёсатшиносии муосирро бо асноди тоза ва хулосаҳои муфиди илмӣ ғановат мебахшад. Масъалаҳои баррасишаванда бо равиши хуби илмӣ ва мантиқи қавӣ ба қалам дода шуда, дар таъйиди андешаҳои асноди лозиман тадқиқ дарёфт ва ба қор гирифта шудаанд. Матолиби баррасишаванда дар бобу зербобҳои рисола бо муҳтаво ва номгузориҳои ин қисматҳо мувофиқ буда, муаллиф ба ҳадафҳои пешгузошташудаи таҳқиқ ноил гардидааст.

Дар маҷмӯъ диссертатсияи унвонҷӯ Раҳмонзода Фаромузи Абдучаббор дар мавзӯи «Радикализи сиёсӣ ва хусусиятҳои он дар шароити ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон) аз тадқиқоти илмӣ баанҷомрасида ба ҳисоб рафта, муаллифи он барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 5.6.2 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ (илмҳои сиёсӣ) сазовор доништа мешавад.

Муқарриз
директори МДВ «Қасри маданияти
Арбоб», доктори илмҳои таърих,
профессор

Осим Каримзода

Осим Каримзода

Имзои профессор Осим Каримзодаро
тасдиқ менамоям

Сардори шӯъбаи кадрҳои МДВ
«Қасри маданияти Арбоб»

05.05.2016